

Яценко П. І.

Запорізький національний університет

**СИНТАКСИЧНІ ПРОЦЕСИ УСКЛАДНЕННЯ ТА СПРОЩЕННЯ
СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ
СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ)**

Людське мислення, комбінування думок та формування реченневого утворення вже довгий час є об'єктом ретельного вивчення лінгвістів. Будь-яке повне речення (просте, складне) підлягає різноманітним трансформаціям перш, ніж воно буде сформульовано остаточно. Синтаксичні процеси, котрі передують виникненню цієї кінцевої форми речення, традиційно діляться на дві ключові групи: спрощення та ускладнення. Особливо цікавим об'єктом дослідження синтаксичних процесів є різновиди складного речення, де, зазвичай, функціонують кілька процесів одночасно, створюючи тим самим ідеально збалансований реченнєвий конструкт.

Об'єктом цього дослідження став підвид складного речення – складносурядне речення (далі ССР), до якого відносяться речення з приматом координації, утворені мінімум двома клаузами. **Предметом дослідження** є синтаксичні процеси у ССР, а саме процеси спрощення та ускладнення реченневого конструкту. **Метою** цієї роботи є висвітлення особливостей синтаксичних процесів у ССР на матеріалі сучасної німецької мови. **Основними завданнями**, що вирішуються у даній роботі, є виявлення типових для ССР процесів спрощення та ускладнення, встановлення їхньої частотності та особливостей. **Матеріалом дослідження** слугували 300 ССР, вибірка була здійснена у часописі "Der Spiegel" 2014-2025 рр.

Обидві групи синтаксичних процесів (спрощення та ускладнення (див. також (Приходько 2002 : 16-24) представлені у ССР. Це речення, котре реалізується переважно у вигляді біному (77,6 %), часто підлягає ускладненню на формально-граматичному рівні, де до базового двочленного утворення додаються одна чи кілька клауз (1): (1) *Auch die sozialen Wohltaten reichen als Erklärung nicht aus, denn deren Risiken werden weithin gesehen. Trotzdem wächst das Vertrauen in die in Werbung.* (Spiegel 2014, S. 18). Розгорнення реченнєвого конструкту призводить до утворення складносурядних поліномів. Таким чином, виникають речення з трьома (17,6 %) чи більше клаузами. Максимальна кількість клауз у проаналізованій вибірці становить 6 (0,8 %). У таких реченнях міститься різносторонній опис певної макроситуації, надання деталей та особливостей. Так, у (1) введена у першій клаузі ситуація пояснюється другою клаузою, інші обставини вводяться у третій частині ССР. Розширення, тобто додавання підрядної клаузи до одного з головних, не розглядається у цій вибірці, адже при такому ускладненні виникають інші підвиди складних речень – сурядно-підрядний або підрядно-сурядний поліном (див. Яценко 2012 : 33-35), що не є об'єктом цього дослідження.

Включення певних елементів у базовий конструкт речення також властиво ССР. Серед виявлених способів такого розгорнення речення у ССР доволі часто вживаються парантези (підкреслено хвилястою лінією): (2) *Auf der anderen Seite steht die Linke. Und wir können Opposition, im Gegensatz zu manch anderen.* (Spiegel 2014, S. 23); (3) *Zu den vordringlichsten Pflichten zählt für Mario Draghi eigentlich, seine Worte sorgsam zu wägen – schließlich kann der Präsident der Europäischen Zentralbank (EZB) mit einer falschen Bemerkung den gesamten Finanzmarkt in Aufregung versetzen.* (Spiegel 2014, S. 60); (4) *Sie werden, das legen Studien nahe, von ihren Söhnen und Töchtern häufig als besonders unterstützend wahrgenommen; sie zeigen größere Gelassenheit – auch weil sie im Umgang mit Problemen, schwierigen Mitmenschen oder sich selbst erfahrener sind. Und sie erliegen – sie haben ja*

schon einiges erlebt – seltener dem Gefühl, bei nächtlichem Geschrei und Windelwechsel Bedeutsames zu verpassen. (Spiegel 2014, S. 35). Так, у (2) вводится ремарка автора, що привертає увагу читача до попередньої ситуації, протиставляючи їй певні обставини конкурентів. У ССР (3) додається скорочення попередньої повної назви, а у (4) містяться три парентези, кожна з яких виражена не просто словосполученням, як у (2) чи скороченням (3), а повними реченнями, два з яких є простими реченнями, а одне – підрядним. Парентези додаються лише тоді, коли треба розширити первинний прошарок інформації, вводячи необхідні на думку мовця уточнення, адже для публіцистичного стилю характерна детальна презентація матеріалу. Інтертекстуальність, що виникає при такому нашаруванні інформації, додає нові данні об'єктивно (3) чи вводить суб'єктивну оцінку мовця (2, 4), що не може бути вказана у першому, головному прошарку.

У разі введення додаткових кластерів інформації у ССР використовуються також відокремлення, котрі реалізуються у ССР у формі інфінітивних (3, 4, 5, 8) та партиципних зворотів (6): (5) *Das macht Krieg denkbar, macht ihn möglich. Deshalb ist es so erschreckend, nun so häufig von Panzern zu lesen.* (Spiegel 2014, S. 17); (6) *Geschäftsführer Paskert hat bislang kein einziges Gramm der Seltenen Erden aufgetrieben, auch gibt es noch keine Beteiligung an einer Mine, wie einst angedacht.* (Spiegel 2014, S. 65); (7) *Häufig fehlen Großeltern als Bezugspersonen, sie sind verstorben, pflegebedürftig oder zu alt, um für die Enkel da zu sein.* (Spiegel 2014, S. 35); (8) *Microsoft brauche nun einmal eine Menge Strom. Und ein neues Atomkraftwerk in den Vereinigten Staaten zu bauen, würde viel länger dauern und zweistellige Milliardenkosten verursachen.* (Spiegel 2025, S. 15). Інфінітивні звороти можуть вводити розширений додаток (3), підмет (5, 8), означення (4) чи обставину (7) (підкреслено прямою рисою). Партиципні звороти є рідким явищем, вони також додають певні деталі до основного прошарку інформації.

Будучи непростим реченнєвим утворенням і підлягаючи різноманітним ускладненням, у багатьох ССР також відбуваються процеси спрощення реченнєвої конструкції, що уможлиблює розуміння такого холоніму. Так, серед процесів, що є типовими для ССР публіцистичного дискурсу, слід назвати еліпсацію певної частини клаузи (5, 9): (9) *Wer hat sich dagegen gesträubt und uns erpresst?* (Spiegel 2014, S. 12). У (5) виявлений еліпсис підмета у другій клаузі, що є поширеним явищем у публіцистиці: (5a) *Das macht Krieg denkbar, Ø macht ihn möglich.* У (9) у другому головному повторно не використовується підмет та частина присудка, що є спільною для двох присудків головних: (8a) *Wer hat sich dagegen gesträubt und Ø Ø uns erpresst?* Таким чином проявляється властивість медіа-мовлення – містко, без зайвого, уникаючи повторів, надавати максимум інформації. Повне вилучення клаузи, як це відбувається при редукції, що інколи трапляється у художньому дискурсі, не є типовим для ССР мас-медіа.

Майже, кожне третє ССР у проаналізованій вибірці підлягає парцелюванню, тобто відділенню частини від загального реченнєвого утворення, що призводить до виникненні двох чи більше висловлювань (1, 2, 4, 5). Типовим для класичної преси, до якої відноситься і часопис "Der Spiegel", є парцелювання повної клаузи (1-2, 4-5). Значно рідше парцелюється частина клаузи (10) чи кілька клауз (11): (10) *Er war in Hungerstreik getreten, und an diesem Tag hatten er und seine Frau zum ersten Mal seit Monaten wieder per Videotelefon miteinander reden können. Oder genauer: miteinander weinen können.* (Spiegel 2014, S. 30); (11) *Er gibt Regionalzeitungen Interviews, er twittert fast täglich. Aber es ist ein langer Weg, und in Berlin kommt Lindner dabei selten vorbei.* (Spiegel 2014, S. 20); (12) *Dann sollten Parteispender der CDU offenbar doch besser krumme 9900 Euro zahlen. Denn ab 10.000 müssten die Namen der Spender veröffentlicht werden, und das wollten Spahns Gönner damals in Leipzig ganz offensichtlich umgehen.* (Spiegel 2025, S. 24). Так, у (10) відділена частина останньої клаузи

підкрелює уточнення, що у ній міститься. Це сприяє виникненню ще більшої концентрації реципієнта на сенсі парцелята. У (11) сполучені адверзативно дві пари клауз проявляють різні сторони ситуації, що пов'язана з однією особою. У (12) парцелят слугує детальним поясненням попередньої клаузи, викриваючи центральну причину дій суб'єкта.

Ще одним способом спрощення речення виступає асиндетон. Поєднання клауз безсполучниково доволі часто використовується мовцями у ССР мас-медіа (3, 4, 5, 7, 11), якщо відношення між клаузами адитивні, тобто кілька клауз розкривають різні сторони ситуації, не встановлюючи при цьому каузальні чи протиставні відношення. Зазвичай для цього використовуються різні розділові знаки: кома (5, 7, 11), крапка з комою (4) чи тире (3). Переважно пари клауз, стягнуті асиндетично, є лише частиною ССР, інші клаузи приєднуються, вводячи каузальні (5) чи протиставні відношення (11)

Вже у першому наближенні до об'єкту дослідження стає зрозумілим, що ССР як різновид складного речення є багатограним та непростим утворенням, котре є дуже поширеним у публіцистичному дискурсі. При передачі певної макро-ситуації мовці намагаються створити гармонійну конструкцію, саме тому в ССР відбуваються процеси ускладнення (розгорнення, включення парентези, інфінітивних та партиципних зворотів) та спрощення (еліпсація, парцеляція, асиндетон) реченнєвого холоніму. Утворене таким чином речення є інформативним, містким та сповненим необхідних деталей, у чому проявляється специфіка досліджуваного дискурсу. Наведені міркування можуть дати поштовх до подальшого дослідження цього типу речень в інших дискурсах, зокрема у художньому, офіційно-діловому тощо. Цікавим буде також порівняння ССР у різних мовах, наприклад, в німецькій та англійській чи українській.

Список використаних джерел

1. Приходько А. М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. Запоріжжя : Запоріз. держ. ун-т, 2002. 292 с.
2. Яценко П. І. Когнітивно-комунікативна організація сурядно-підрядного полінома в сучасній німецькій мові : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2012. 310 с.

Ілюстративні джерела

3. Der Spiegel. Berlin: Spiegel, 2014. Vol. 17. 142 S.
4. Der Spiegel. Berlin: Spiegel, 2025. Vol. 37. 122 S.